Kestävät julkiset hankinnat

Julkinen sektori kestävien hankintojen edelläkävijäksi

Julkiset hankkijat näyttämään esimerkkiä

Julkisten hankintojen arvo Suomessa on 27 miljardia vuodessa. Julkisilla toimijoilla on siis 27 miljardia syytä tehdä hankintoja, jotka hillitsevät ilmastonmuutosta, vähentävät jätteiden määrää sekä ehkäisevät ympäristön kemikalisoitumista.

Valtioneuvosto teki vastikään periaatepäätöksen, jolla kannustetaan kestäviin hankintoihin kaikkia julkisia toimijoita – valtion keskus- ja aluehallintoa sekä kuntakenttää. Pelkkä päätös ei kuitenkaan riitä. Tarvitaan lisää tietoa, näkökulman muuttamista ja tekoja.

Maapallon luonnonvarat ovat rajalliset, ilmaston lämpeneminen jatkuu ja ympäristöä kuormitetaan monenlaisilla myrkyillä. Julkisilla hankinnoilla on merkittävä, 15 prosentin osuus Suomen bruttokansantuotteesta. Siksi niillä voidaan vaikuttaa ympäristön tilaan.

Julkisen sektorin tehtävä on luoda säännöstö – lait, määräykset ja ohjeet. Sen pitää myös kantaa vastuu omista ratkaisuistaan. Edellä kulkeminen ja esimerkin näyttäminen viestittää yksityisille toimijoille ja kuluttajille, että luonnontalouden kestävyyden lisääminen on välttämätöntä.

Velvollisuutemme on hankintoja tehdessämme huomioida talouden ohella myös ympäristö. Nyt tehdyt viisaat valinnat lisäävät kustannustehokkuutta ja vähentävät ongelmia tulevienkin sukupolvien osalta. Kestävillä hankinnoilla voidaan vähentää merkittävästi kasvihuonepäästöjä.

Parhaimmillaan julkisen sektorin omat hankinnat kannustavat ympäristömyönteisen teknologian kehittämiseen. Ympäristön kuormitusta vähentävien tuotteiden kysyntä lisääntyy ja markkinat avautuvat uusille innovaatioille.

Kestävät hankinnat voivat tuoda ympäristön tilan paranemisen ohella selvää taloudellista säästöä. Jotkut hankinnat saattavat alussa nostaa kustannuksia, mutta alemmat käyttökulut kompensoivat ne nopeasti. Energian säästäminen vähentää kustannuksia heti.

Kestävien hankintojen edistämiseen tarvitaan johdon sitoutumista. Se edellyttää myös uudenlaista hankintaosaamista. Tämän ajattelumallin omaksumiseen kannustan kaikkia julkisia toimijoita. Rakennetaan yhdessä ympäristön kannalta kestävämpi tulevaisuus.

Paula Lehtomäki
ympäristöministeri

PENTTI HOKKANEN

Tavoitteet viidelle keskeiselle ryhmälle

Kestävillä hankinnoilla vastataan kysyntään valitsemalla sekä ekologisesti että taloudellisesti paras vaihtoehto. Valtioneuvosto edellyttää julkisilta hankkijoilta toimia erityisesti energian, rakentamisen ja asumisen, liikkumisen, ruokapalveluiden, energiaa käyttävien laitteiden sekä palveluiden saralla.

Sähköä uusiutuvilla

Valtioneuvosto tukee periaatepäätöksellään uusiutuvien energiamuotojen käyttöä. Valtion keskushallinnossa siirrytään vihreään sähköön. Ostetusta sähköstä vähintään 30 prosenttia vuonna 2010 ja vähintään 60 prosenttia vuonna 2015 on tuotettu uusiutuvilla energialähteillä.

Matalaenergia- ja passiivitaloja

Valtionhallinnon uusien rakennusten tai vuokrattavien uusien kiinteistöjen on oltava vuonna 2010 energiatehokkuusluokkaa A ja olemassa olevien rakennusten peruskorjauksessa vähintään energiatehokkuusluokkaa C. Vuoden 2015 jälkeen rakennettavien, korjattavien ja vuokrattavien rakennusten on oltava passiivitaloja.

Liikkuminen raiteilleen

Kuljetuksia ja liikkumistarvetta vähennetään 10 prosenttia vuoteen 2015 mennessä. Valtion viranomaiset ottavat joukkoliikenteen hankinnoissaan huomioon hankittavien ajoneuvojen polttoaineen kulutuksen sekä päästöt. Vuonna 2010 kaikista uusista hankittavista tai vuokrattavista henkilöautoista vähintään puolen hiilidioksidipäästöt ovat alle 120 g/km ja vähintään 25 prosentin alle 110 g/km.

Kestävä ruokalautanen

Ruokapalvelujen elintarvikehankinnoissa lisätään luonnonmukaista, kasvispohjaista tai sesonginmukaista ruokaa. Sitä on tarjolla valtionhallinnon keittiöissä ja ruokapalveluissa vähintään kerran viikossa vuoteen 2010 mennessä ja vähintään kaksi kertaa viikossa vuoteen 2015 mennessä.

Energia- ja ympäristömerkkien kriteerejä

Energiaa käyttävien laitteiden hankinnassa ja vuokrauksessa käytetään vertailuperusteina energia- ja ympäristömerkkien vaatimustasoa vastaavia kriteereitä. Lisäksi julkiset toimijat siirtyvät energiatehokkaaseen valaistukseen.

Palveluiden hankinnassa vähennetään elinkaaren aikaisia ympäristövaikutuksia muun muassa ottamalla huomioon pohjoismaisen tai EU:n ympäristömerkin palveluille asettamat kriteerit.

Tavoitteet lautaselta liikkumiseen

Valtion keskushallinto:
70 % hankinnoista kestäviä vuonna 2010
100 % hankinnoista kestäviä vuonna 2015

Kunnat ja valtion paikallishallinto:
25 % hankinnoista kestäviä vuonna 2010
50 % hankinnoista kestäviä vuonna 2015

HARRI TAHVANAINEN / GORILLA

Keinot kestävien julkisten hankintojen edistämiseen

Kestävät hankinnat edellyttävät koko organisaation sitoutumista. Johdon on tuettava hankinnoista vastaavia työntekijöitä, joiden on puolestaan oltava aloitteellisia hankintojen suunnittelussa. Parhaimmillaan kestäviä hankintoja edistetään luomalla organisaatioon ympäristöohjelma ja ottamalla ympäristö huomioon jo hankintaohjeissa.

Valtionhallinto itse sitoutuu ottamaan käyttöön energia- ja materiaalitehokkuutta edistävät ympäristöjärjestelmät tai -ohjelmat vuoteen 2010 mennessä.

Valtioneuvoston periaateohjelma sisältää myös lukuisia muita keinoja, joilla organisaatio voi edistää kestäviä hankintoja. Toimiin on ryhdyttävä erityisesti energian käytön vähentämiseksi, ympäristö-osaamisen kehittämiseksi sekä ympäristöinnovaatioiden edistämiseksi.

Energiansäästötalkoot alkavat nyt

Energian säästäminen on välttämätöntä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Myös julkisten toimijoiden on vähennettävä tuntuvasti energiankäyttöään.

Valtionhallinto asettaa energiansäästötavoitteen vuosille 2016 ja 2020 sekä laatii suunnitelman tavoitteen saavuttamiseksi. Energiaa säästetään myös valtion keskushallinnon omistamissa tai vuokraamissa rakennuksissa. Niille laaditaan energiakatselmus, jonka pohjalta energiaa ryhdytään säästämään.

Myös liikkumista voidaan muuttaa kestävämpään suuntaa. Valtionhallinto vähentää matkustamista ja virkamatkoista aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä. Samaa suositellaan myös kunnille.

Kysyvälle vastataan

EU:n komission vuonna 2005 teettämän tutkimuksen mukaan suurimpia esteitä kestävien hankintojen lisäämiselle ovat tiedon, johdon tuen ja käytännön työkalujen puute. Valtio vastaa haasteeseen ja keskittää tulevaisuudessa hankintojen ympäristöosaamista ja neuvontaa johonkin olemassa olevaan asiantuntijaorganisaatioon. Tarkoituksena on jakaa tietoa ja ohjeistusta esimerkiksi kuntien käyttöön.

Julkisista ravintopalveluista vastaavien osaamista aiotaan kehittää vakinaistamalla kestävien hankintojen ja ruokapalveluiden neuvontapalvelu. Myös koulutusta halutaan lisätä.

Vetoapua uusille ideoille

Julkiset hankinnat voivat edistää ympäristöinnovaatioita. Uusia avauksia ei kuitenkaan synny, jollei riskin ottamiseen ja uuden kokeilemiseen kannusteta.

Suomeen on jo perustettu kokeiluna ”help desk”, joka koordinoi teknologian hankintaohjelmia ja ympäristöteknologiahankintoja. Se kehittää yhdessä yritysten sekä julkisten toimijoiden kanssa uusia toimintamalleja sekä energia- ja materiaalitehokkaita ratkaisuja.

Kysynnästä lähteviä materiaali- ja energiatehokkaita innovaatioita edistetään luomalla uusi rahoitusmalli. Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus (Tekes) valmistelee parhaillaan rahoitusmallia, jolla voitaisiin madaltaa hankintaorganisaation kynnystä ryhtyä valmistelemaan muun muassa innovatiivista ympäristöteknologian hankintaa.

KARIN SMEDS / GORILLA

305

Säästöä päästöjä vähentämällä

Kestäviin hankintoihin siirtyminen ei tarkoita automaattisesti kustannusten kasvua. Hyvät kokemukset ja arviot osoittavat, että ympäristön huomioiminen hankinnoissa säästää rahaa ja lisää innovaatioita.

Koko organisaatio voi säästää

Tanskalaisessa runsaan 80 000 asukkaan Koldingin kaupungissa päätettiin huomioida ympäristönäkökulma kaikissa hankinnoissa. Päätös on pienentänyt hankintojen laskua kymmenen prosenttia vuodessa.

Suomessa säästettäisiin paikallisella tasolla noin 20–30 miljoonaa euroa, mikäli kaikki kunnat saavuttaisivat yhdeksän prosentin energiansäästötavoitteen vuoteen 2016 mennessä. Valtionhallinnossa saman tavoitteen saavuttaminen tietäisi säästöä noin 11–13 miljoonaa euroa.

Elinkaarikustannukset kannattaa laskea

Joissain tuoteryhmissä, kuten energiaa käyttävissä tuotteissa, käytön aikaiset kustannukset ovat hyvin merkittävät kokonaiskustannusten kannalta. Elinkaaren aikaisten kustannusten laskeminen saattaa osoittaa, että ostohetkellä kalliimpi tuote voi olla kokonaistaloudellisesti edullisin. Esimerkiksi Hampurin kaupungissa energiansäästölamppujen hankinta 300 julkiseen rakennukseen pienensi energialaskua vuodessa 225 000 euroa.

EU:n komissio arvioi maantieajoneuvojen julkisia hankintoja koskevaa direktiiviä valmisteltaessa, että säästöt alentuneista polttoainekustannuksista kompensoivat vähäpäästöisten autojen mahdollisesti korkeampia hankintakustannuksia.

Laskelmien mukaan autojen hankintakustannukset nousisivat viiden vuoden aikana (2012–2017) mahdollisesti 11,5 miljardia euroa, mutta polttoainekustannukset laskisivat samana aikana 21,4 miljardia euroa. Toisaalta usein kohtuukokoinen vähäpäästöinen auto on myös hankintahinnaltaan ”perinteisiä” valintoja alhaisempi, eli säästöä tulee sekä hankinnassa, vuotuisessa ajoneuvoverossa että käyttökustannuksissa.

Ympäristö kiittää

Mikäli kaikissa EU:n julkisissa rakennuksissa siirryttäisiin uusiutuvilla energialähteillä tuotettuun sähköön, vähenisivät hiilidioksidipäästöt 61 miljoonaa tonnia. Määrä vastaa noin viidennestä Kioton sopimuksen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisvelvoitteesta.

Luomuelintarvikkeisiin siirtyminen EU-maiden julkisissa keittiöissä vähentäisi puolestaan hiilidioksidipäästöjä noin 4,9 miljoonalla tonnilla, mikä vastaa noin 600 000 ihmisen kasvihuonekaasupäästöjä. Rehevöittävät fosforipäästöt vähenisivät runsaat 41 000 tonnia eli saman verran kuin noin 3,5 miljoonan ihmisen päästöt.

Uusia innovaatioita markkinoille

Ruotsissa organisaatiot kuten Energiamarkkinalaitos ovat kilpailuttaneet julkisen sektorin hankinnoissa uusia ratkaisuja muun muassa kylmälaitteiden energiatehokkuuden parantamiseksi tai uusien maalämpöpumppujen kehittämiseksi.

Syntyneistä ratkaisuista ovat hyötyneet myös yritykset, sillä ne ovat saaneet markkinoille uusia keksintöjä.

JUKKA-PEKKA KORPI-VARTIANEN / PLUGI.FI

Neljä askelta kestävämpiin hankintoihin

1 Tarve

Selvitetään hankinnan tarve ja paras tapa tyydyttää se. Ratkaisu voi joskus olla ostamisen sijaan vuokraus, vanhan korjaus ja tuunaus tai päätös olla hankkimatta. Pienten ja keskisuurten yritysten tarjoamia ratkaisuja kannattaa hyödyntää jakamalla hankinta tarvittaessa pienempiin osiin tai sallimalla vaihtoehtoiset tarjoukset.

2 Ympäristövaatimusten määritteleminen

Arvioidaan keskeiset ympäristövaatimukset teknisissä eritelmissä ja tarjoajan teknisessä kelpoisuudessa. Kirjataan tarjouspyyntöön näitä koskevat pakolliset vaatimukset.

Hankkija voi vaatia muun muassa ympäristömerkin kriteerien täyttymistä, puun tai kierrätysmateriaalin käyttöä ja haitallisimpien kemikaalien välttämistä. Joissain tuoteryhmissä tarjouspyyntö voidaan rajata ympäristötuotteisiin. Palveluissa ja rakennusurakoissa tarjoajan hallitsemat ympäristönhoitotoimenpiteet voivat olla keskeinen osa teknistä kelpoisuutta.

3 Valintaperusteet

Tarjouksen valintaperusteeksi asetetaan kokonaistaloudellinen edullisuus. Tarjouspyynnön vertailuperusteita ovat ympäristönäkökohdat ja elinkaarikustannukset. Nämä ympäristökriteerit on määriteltävä tarjouspyynnössä avoimesti ja puolueettomasti.

4 Tarjousvertailu

Tarkistetaan, että vastaanotetut tarjoukset vastaavat pyyntöä pakollisten vaatimusten osalta, ja vertaillaan, mikä niistä on paras.

Ympäristönäkökulma on otettava huomioon!

Toimistolaitteissa ja liikennepalveluissa on ympäristönäkökulma otettava huomioon. Keskushallintoviranomaisten on käytettävä toimistolaitteiden hankinnoissa vähintään Energy Star -tason energiatehokkuusvaatimuksia.

Lisäksi hankkijoiden ja julkisen palvelun velvoitteista annetun PSO-asetuksen soveltamisalaan kuuluvien joukkoliikennepalvelujen järjestäjien on otettava vuoden 2012 jälkeen huomioon maantieajoneuvojen hankinnassa energiatehokkuus ja päästöt.

Lisätietoja

Ympäristöministeriö
www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat

Työ- ja elinkeinoministeriö
www.tem.fi > Kuluttajat ja markkinat > Julkiset hankinnat

Julkisten hankintojen neuvontapalvelu
www.kunnat.net > Etusivu > Julkiset hankinnat

EU:n ympäristöystävällisten hankintojen sivusto Green Public Procurement (GPP) Training toolkit
ec.europa.eu > EUROPA > European Commission > Environment > Green Public Procurement > Toolkit on Green Public Procurement

Direktiivi puhtaiden ja energiatehokkaiden tieliikenteen moottoriajoneuvojen edistämisestä (2009/33/EY)
ec.europa.eu > EUR-Lex > ID celex > 32009L0033

Kotimaiset ympäristöhankintojen linkit

Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa (PDF)
www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat

Kestävien hankintojen toimintaohjelma (PDF)
www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat

Julkisten hankintojen ympäristöopas (PDF)
www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat > Julkisten hankintojen ympäristö-opas

Julkisten ympäristöteknologiahankintojen neuvontapalvelu
www.motiva.fi > Julkinen sektori > Julkiset hankinnat > Neuvontaa ympäristöteknologiahankintoihin

Ympäristömerkit
www.ymparistomerkki.fi

Hymonet – hankintojen ympäristötietokanta
www.hymonet.com (käyttömaksullinen)

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

Esite on ympäristöministeriön julkaisu
PL 35, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 020 610 100 (vaihde)
www.ymparisto.fi

Kannen kuva: Juho Heikkinen / Gorilla
Taitto: Niina Silvasti, ympäristöministeriö
Paino: Edita Prima Oy, toukokuu 2009
Esitteen PDF-versio: **www.ymparisto.fi** > ympäristöministeriö > julkaisut > esitteet

YMPÄRISTÖMERKKI
MILJÖMÄRKT
441 002
Painotuote